

tion. Denna systematiska och ingående analys av dikterna, som grundar sig på de kriterier som Bihl redogör för inledningsvis, omfattar 177 av bokens totala sidantal på 250.

Bihl avslutar undersökningen med en diskussion bl.a. av det dialektala ordförrådet. Han tar åter upp svårigheten med att avgränsa mellan dialekt och riksspråk och i synnerhet om ett ord eller uttryck kan vara både dialekt och riksspråk. Enligt Bihl kan dialektala drag i den tredje avdelningen med problemfall fastställas med hjälp av formella kriterier, men de fungerar inte som dialektala stilmarkörer i sin kontext och räknas alltså inte som dialekt. Ett exempel på detta är »kny och knätt» med ung. betydelse 'svagt ljud och knyst' i dikten »En morgondröm III». Detta uttryck är diktens enda möjliga dialektdrag, men den har inte dialektal status i denna dikt.

Olika aspekter av slutresultatet visas i fyra tabeller. I den första av dessa framgår den dialektala tätheten per dikt, dvs. en kombination av dialektal kvantitet och kvalitet. Med det förra avser Bihl antalet dialektala drag, som anges både totalt och procentuellt. Med det senare åsyftas antalet olika drag. Även antalet hybrider och Frödings egna ändringar till eller från dialekt redovisas. Som exempel kan nämnas resultatet för de 16 undersökta dikterna i *Gitarr och dragharmonika*. Det totala antalet dialektala drag är 172, vilket utgör 6 % av det totala antalet ord. Antalet olika dialektala drag är 106. Det förekommer 16 hybrider och Fröding har själv genomfört 13 strykningar av dialektala drag.

Nästa tabell visar den dialektala förekomsten i relation till framställningssättet, dvs. direkt anföring eller berättande text, och i relation till metriska förhållanden, dvs. metrisk passning och rimställning. Allt detta är sådant som kan påverka det dialektala inslaget. Den tredje tabellen redovisar fördelningen av de dialektala dragen på ordklass resp. fraser och grammatisk konstruktion. Den sista tabellen visar relationen till resp. dikt av enkla och kombinerade stilfunktioner. De enkla är då den komisk-humoristiska, den autentisk-realistiska och den högtidlig-arkaiska jämte fyra olika kombinationer av dessa. Samtliga redovisningar i de fyra tabellerna följs av en resultatanalys. Boken innehåller tio dialektkartor och sju tabeller.

Bihl genomför en grundlig undersökning av dialektala och andra stilistiska drag i Frödings riksspråkliga dikter. Den har flera infallsvinklar och ger ett fint och välkommet bidrag till Frödingforskningen.

Gerd Eklund

The Folkloresque. Reframing Folklore in a Popular World. Red. Michael Dylan Foster & Jeffrey A. Tolbert. Logan 2016. 265 s. ISBN 978-1-60732-417-1.

Under flera år undervisade jag på en kurs i religionshistoria där jag försökte illustrera och visa hur myter, sägner och sagor fortlever och har en innebörd i allt från dataspel, rollspel, reklamannonser och serietidningar till romaner och filmer. Trots att jag visade klipp ur Ghibli- och superhjältefilmer, visade trailers för Trolljegeren och Jordskott och illustrerade med citat ur Tolkien och Harry Potter, samt med bilder från internetsidor och tv-spel som *Skyrim* och *Pokémon*, var det ändå svårt att ringa in det ämne jag valt att presentera. Det var lätt att peka på gamla och kända motiv och hur kända berättelsemönster upprepas gång på gång. Studenterna uppskattade föreläsningarna, men den äldre generationen vid avdelningen tyckte nog att det jag gjorde var trams; kanske för att de inte förstod sig på materialet som inte upplevdes

vara tillräckligt seriöst: det var »popforskning». Vad jag egentligen saknade för att på bästa sätt förklara ämnets bredd var ett teoretiskt ramverk. Ett sådant ramverk är precis vad som erbjuds av antologin *The Folkloresque. Reframing Folklore in a Popular World*.

I inledningen skriver en av antologins redaktörer, Michael Dylan Foster, att han under 2005 blev ombedd att hålla ett föredrag om den japanska animerade filmen *Spirited Away* (2001), redigerad av Hayao Miyazaki. Att han blev tillfrågad är naturligt då han är en av västvärldens främsta kännare av japansk folklore, särskilt av yokai, d.v.s. monster och övernaturliga väsen. Dylan Foster skriver att han tyckte att det var svårt att skriva föreläsningen. I filmen fanns fullt av hänvisningar till olika väsen, gudar, demoner, magi, förvandlingar och ritualer, vilka alla ser ut att vara hämtade direkt ur gamla narrativ och trosföreställningar. Men var det stoffet verkligen sådant som forskare benämnt *folklore*? Filmen i sig har låtit sig inspireras av både västerländsk och österländsk folklore, men det framförs genom vaga antydningar (*fuzzy allusions*). Filmen i sig bygger inte på eller återberättar en traditionell historia; underlaget är inte heller helt fiktivt och de allusioner som görs är inte skapade ur intet. För att förklara denna »känsla av folklore» i populärkulturella produkter framfördes idén om *folkloresque* (det folkloreska). Ordet har använts tidigare, men enligt inledningen har det aldrig använts på ett systematiskt sätt eller som ett koncept. Dylan Foster beskriver i sammandrag vad det är: »the folkloresque is popular culture's own (emic) perception and performance of folklore. That is, it refers to creative, often commercial products or texts (e.g. films, graphic novels, video games) that give the impression to the consumer (viewer, reader, listener, player) that they derive directly from existing folkloric traditions» (s. 5).

Boken rymmer en samling artiklar av folklorister och forskare från andra discipliner. Totalt rör det sig om elva bidrag fördelade i tre sektioner, vilka motsvarar olika perspektiv som kan användas för att förklara det folkloreska. Tidiga utkast till flera av bidragen presenterades under ett årsmöte för American Folklore Society i Santa Fe, New Mexico, 2014. Utöver bidragen finns en övergripande introduktionstext av Michael Dylan Foster och tre texter som inleder respektive sektion av Jeffrey A. Tolbert. En röd tråd som löper genom de olika bidragen är hur (kommersiella) aktörer inom populärkulturen skapar någonting vars ändamål och innebörd ser ut att vara »äkta» folklore, samt att denna process avslöjar hur allmänheten tenderar att tänka om folklore. Tidigare har folklorister använt termer som *fakelore*, *folklorism* eller *folklorismus* för att beskriva den här typen av material. Bidragen i boken gör något annat; de menar att materialet är förtjänt att studeras som en seriös kulturytring. Därför kan det både betraktas som (och faktiskt övergå till) vad som annars betraktas som »äkta» folklore. Historiken och kontroversen kring *fakelore*, ett begrepp som lanserades av Richard Dorson år 1950, är allmänt bekant. Just frågan om autenticitet och auktoritet blev därmed centrala frågor inom folkloristiken. Dorsons polemiska hållning riktades mot saluföringen och användandet av folklore i kommersiella syften, alltså mot det vi idag kallar populärkultur: bästsäljande böcker, filmer, sociala medier, spel, reklam och serietidningar etc. På sätt och vis var detta en elitistisk hållning, där en akademiskt utbildad folklorist ansåg sig äga de rätta kvalifikationerna för att avgöra vad som var äkta eller falskt. Eftersom en folklorist studerar folket, då är det väl också angeläget att studera vad folket anser vara folklore, oavsett hur en folklorist väljer att kategorisera det. När det gäller just populärkulturens olika uttryck är inte frågan om en »genuin» källa, eller en »ursprunglig» (muntlig) version, avgörande. Det är betydelsefullt att faktiskt ta fasta på sådant som *upplevs* som folklore, oavsett om det är en uppdiktad saga av författare som J. K. Rowling, H. C. Andersen och J. R. R. Tolkien, animerade troll i ett tv-spel, eller filmer av exempel-

vis Walt Disney (som Snövit eller Maleficent). Produkterna (och allt som medföljer dem) må vara drivna av kommersiella intressen, men förmår i vilket fall som helst söka sig in i en folklig föreställningsvärld och upplevs där som folklöre. Ett exempel som åberopas är synnerligen intressant: en handgjord kylskåpsmagnet köpt i Arizona i form av hopi-folkets traditionella lerkrukor. Spelar det då roll att det i en traditionell hopi-kultur inte fanns några kylskåp, och spelar det roll om magneten är handgjord och köpt i Arizona eller om den är massproducerad i Kina? Det är just denna känsla av folklöre som betecknas *folkloresque* i antologin. Vad det är kan förklaras genom tre sammanlänkade meningar:

(1) that an item (or element of an item) is in the 'style' of folklore; (2) that it is connected to something beyond/before itself, to some tradition or folkloric source existing outside the popular culture context; and (3) that the product itself is potentially of folkloric value, connected in some way with the processes of folklore and transmission (s. 5 f.)

Dylan Foster menar att det naturligtvis är möjligt att argumentera för att begreppet inte är något annat än ett försök att omdefiniera termen *fakelore*, men vidhåller att: »the very act of relabeling asserts that these products, and the processes associated with them, are as culturally revealing and valuable as 'genuine' folklore». En sådan omvärdering av vårt källmaterial är av stort värde; det finns ingen anledning att förbise interaktionen mellan kommersiella produkter och allmänheten. Inledningen, som avslutas med ett »folkloreskt manifest», är avsedd för att presentera en kort forskningshistorisk översikt av förhållandet mellan folklöre och populärkultur, samt inspirera folklorister till att närma sig det svärfångade populärkulturella stoffet med nya verktyg.

Bokens bidrag är fördelade i tre större sektioner: »Intergration», »Portrayal» och »Parody». Integration innebär hur väl den populärkulturella produkten integrerar med eller väver samman folkloristiska motiv och former på ett sätt som gör att produkten ser ut att vara direkt inspirerad av en eller flera specifika traditioner. Det kan vara användandet av välkända motiv, men dessa omformas och blir därmed till en del av den populärkulturella produkten. Ett gott exempel är nutida zombie- och vampyrfilmer; de bygger delvis på väsen ur folkloren men har egentligen väldigt lite med gamla traditioner att göra. Andra exempel är Harry Potter, Lord of the Rings, H. C. Andersen, eller för den delen *Ronja Rövardotter* av Astrid Lindgren och den svenska tv-serien *Jordskott*. Till denna sektion har fyra bidrag lämnats. Det första är Michael Dylan Fosters »The Folkloresque Circle. Toward a Theory of Fuzzy Allusion» vilket är baserat på den föreläsning som nämndes ovan, d.v.s. det folkloreska i filmer från Studio Ghibli. Det andra bidraget är Timothy H. Evans »Folklore, Intertextuality, and the Folkloresque in the Works of Neil Gaiman» vilket utforskar Neil Gaimans romaner och serier. Gaiman är en författare som använder sig av välkända folkloristiska motiv och bygger en del av sina framställningar på texter av forskare som Richard Dorson och Benjamin Botkin. Det tredje bidraget i första sektionen är Paul Mannings »Pixies' Progress. How the Pixie Became Part of the Nineteenth-Century Fairy Mythology». Manning beskriver hur lokalt förankrad folklöre, i det här fallet från Devonshire och Cornwall, används av författaren Anna Eliza Bray vilket i hennes böcker inramas som en del av en större nationell tro på feer (fairies) vilket var ett populärt litterärt tema i det viktoriaiska England, och att det genom hennes böcker kunde få en politisk betydelse. Det sista bidraget i sektionen är Daniel Perettis »Comics as Folklore». I artikeln beskriver Peretti hur författare till serier om Stålmannen använder sig av kända motiv och vidare hur en övergång sker från ett populärkulturellt fenomen till en mer konventionell folkloremiljö där fans använder sig av Stålmannen i olika typer av narrativ, skämt, dräkter, tatueringar och så vidare.

Den andra sektionens tema är porträttering, d.v.s. allmänhetens uppfattning av folklore inom populärkulturen. Från detta betraktelsesätt är det bilden av folkloristen som granskas, alltså hur denne (och ämnet folklore) porträtteras inom populärkulturen. Det kan ske genom tv-program som Supernatural eller MythBusters, eller i tv-spel som Folklore och Fatal Frame. Ofta föreställs folkloristen och folklore inom populärkulturen som något ambivalent, mystiskt eller något som hör till det förflutna. Folkloristen är där sällan en expert på nutida fenomen, utan föreställs som en sorts motsvarighet till ett slags orakel med kännedom om det ockulta och mystiska. Till denna sektion har tre bidrag lämnats. Jeffrey A. Tolbert undersöker i »A Deadly Discipline. Folklore, Folklorists, and the Occult in Fatal Frame» hur folklore uppfattas och beskrivs (t.ex. genom karaktärer som tituleras folklorister) i en populär japanskt serie av tv-spel med skräcktema och hur detta speglar populärkulturens uppfattning om folklorister som tolkar av esoterisk kunskap. Nästa bidrag är Chad Buterbaughs »They Say Éamon Kelly Was Ireland's Greatest Storyteller». Buterbaugh visar hur den irländska skådespelaren Éamon Kelly i rollen som »The Storyteller» anpassade sitt framförande för att motsvara och bygga vidare på allmänhetens förväntningar på hans rollfigur. Det tredje och sista bidraget i sektionen är Carlea Holl-Jensens & Jeffrey A. Tolberts »New-Minted from the Brothers Grimm. Folklore's Purpose and the Folkloresque in The Tales of Beedle the Bard». I artikeln undersöks dels den samling av fiktiva folksagor som förekommer i böckerna om Harry Potter, dels den analys av sagorna som görs i böckerna av kända trollkarlar som därmed imiterar verkliga kommentarer av folksagosamlingar.

Den tredje sektionens tema är parodi. Det syftar inte enbart på det humoristiska, utan det kan också vara fråga om en medveten pastisch eller en imitation av folklore. Till detta avsnitt har fyra bidrag lämnats. Det första undersöker skämt som uppstått efter en ökad sexskandal, Trevor J. Blanks »Giving the 'Big Ten' a Whole New Meaning. Tasteless Humor and the Response to the Penn State Sexual Abuse Scandal». Den andra artikeln av Greg Kelley, »The Joke's on Us. An Analysis of Meta-humor», undersöker skämt om skämt, d.v.s. skämt som bygger på en förförståelse av vad som anses vara roligt där en referens till ett skämt kan vara själva skämtet. Bill Ellis beskriver i »The Fairy-telling Craft of Princess Tutu. Metacommentary and the Folkloresque» hur karaktärer i en populär anime-serie (tecknad japansk film) blir medvetna om sin existens i en metaberättelse och därmed hur de försöker förändra och påverka berättelsens förväntade utgång. Han kallar denna typ av process för »fairy-telling». Det sista bidraget är Gregory Schrempps »Science and the Monsterological Imagination. Folkloristic Musings on David Toomey's Weird Life». Schrempp visar att en del populärvetenskapliga författare som ironiserat över och försökt motbevisa en traditionell beskrivning av monster i själva verket skapar egna mytologiska narrativ, där samma konventioner som de gör anspråk på att motbevisa används för att förklara okända livsformer.

Antologins syfte är att utmana genrer och forskningsdisciplinära gränser för att uppmuntra till nya tolkningar och perspektiv av samspelet mellan folklore, populärkultur, litteratur, film och vår tids mediekultur. Något den i stort sett lyckas väldigt bra med, även om inte alla bidrag känns lika relevanta eller nytänkande. Det är en mycket välskrivna antologi om ett angeläget ämne som ger fina verktyg för att närma sig det som benämns det folkloreska. Många av de idéer och förslag som framförs är inget nytt, forskningen om populärkultur från folkloristiska perspektiv är inte så tröstlös som boken stundom ger uttryck för, men att på det här sättet samla och försöka konstruera ett teoretiskt ramverk kring populärkulturella yttringar och dess förhållanden till folklore (inte minst genom filter som integrering, porträttering, parodi) är däremot mycket värdefullt. Den inspirerar och lyfter fram värdet av det som en

gång i tiden bedömdes som marginellt och som fakelore. Folklorens former förändras, på samma sätt som de alltid gjort; nu gäller det för forskaren att tolka dess skiftande uttrycksformer och hänga med i en digitaliserad och snabbt föränderlig populärkultur.

Tommy Kuusela

Jan Garnert, *Ut ur mörkret. Ljusets och belysningens kulturhistoria*. Lund 2016. 269 s. ISBN 978-91-75454-0-47.

I dunkelt decemberljus läser jag Jan Garnerts *Ut ur mörkret. Ljusets och belysningens kulturhistoria*. Trots att det är mitt på dagen lysas rummet jag sitter i upp av sex ljuskällor, glöd- och LED-lampor. Det är svårt att föreställa sig att enbart dagsljuset hade tillåtit läsning denna mörka decemberdag. Det är också delvis vad Garnerts bok handlar om, hur ljus och belysning har påverkat oss och hur dess utveckling och förändring i mångt och mycket möjliggjort den livsstil vi har idag. Det elektriska ljuset dygnet runt är idag en självklarhet i vårt västerländska samhälle. Först när strömbrottet inträffar och vi måste treva efter stearinljusen, blir vi påmind om att det inte alltid varit så. Förordet i *Ut ur mörkret* inleds med meningen »Så snabbt allting hände när mörkret blev ljust och livet annorlunda». Människans vilja, genom historien, att lysa upp det mörker som är en naturlig del av dygnet blir slående vid läsningen av Garnerts senaste bok. Berättelsen tar sin början i en tid när den enda belysning som fanns att tillgå utgjordes av talgljus och brassken. Med hjälp av en mängd olika källor, konstnärliga verk, skönlitterära berättelser, reseskildringar, biografier, dagböcker och tidskrifter målar Garnert upp en levande bild av ljusets kulturhistoria. Dagsljus, mörker och försök att lysa upp natten har präglat människors liv under århundradena före den elektriska belysningens intåg på 1900-talet. Vi har velat arbeta, läsa, skapa, umgås, festa och färdas och allt detta kräver ljus. Garnert guidar läsaren stiltigt från en tid då människor samlades vid brasans sken, genom kvällar vid familjens enda fotogenlampa, till hem badande i ljus från en obländad glödlampa i taket och vidare till arbete under lysrörets obarmhjärtiga ljus. Författaren tar oss också från tiden då dåligt upplysta gator doftade sill från lyktor där tranoljan brann till städer där skyltar med neonljus i mängder av färger ständigt lyste och till offentliga miljöer vilka »illumineras», snarare än belyses. Det är där någonstans vi har nått nutiden och kanske till och med framtiden. Idag finns yrkestitlar som ljusdesigner och ljuskonsult. I princip alla bär vi med oss ljus i form av mobilskärmar i fickan eller väskan och miljöpsykologer frågar sig hur vi mår och påverkas av nya ljuskällor och belysningslösningar i hem och offentlig miljö. Det blir en svindlande resa, intressant och tankeväckande.

Som Jan Garnert själv skriver har allt sin historia och ingår i större sammanhang. Aha-upplevelserna blir många för mig som läsare. Belysning kopplas till större historiska sammanhang och intressanta pusselbitar faller på plats. På sedvanligt etnologiskt sätt låter Garnert det lilla säga något om det stora. Visst behöver jag bli påmind om det här, om allt ljus jag omges av och påverkas av och var det kommer ifrån, det behöver vi kanske alla. Bokens rika illustrationer driver historien framåt. Skickligt analyserar Garnert ljuset i Carl Larssons måleri, hur det förändras när glödlampan tänds för första gången på Sundborn. Konstverk blandas med historiska bilder ur olika socioekonomiska miljöer, föremålsbilder ur Nordiska museets arkiv och bilder av designarmaturer och belysningsreklam. Garnert lyf-